

П.С. Єщенко, д-р екон. наук, проф.

ДОГМИ І РЕАЛІЇ «НОВОЇ ЕКОНОМІКИ»

Стаття присвячена дослідженню економічних догм. Показаний зв'язок із сучасною економікою, її глобальною фінансово-економічною кризою.

The article is dedicated to research of economics dogmas. Author tells us about the connection of modern global financial economic crisis.

Ключові слова: догма, фінансово – економічна криза, економічна теорія, концепція

Keywords: dogma, financial and economic crisis, economic theory, conception

Кризовий стан світової економіки потребує відповідей на питання: яка природа і механізм сучасної фінансово-економічної кризи, що відтворює загальну нерівномірність і породжує суперечності на глобальному рівні? Що спільного і відмінного між нинішньою кризою і тими, які мали місце протягом багатьох десятиріч років у всіх країнах світу? Чи можна її подолати тими методами та інструментами, які використовувалися у 30 – ті роки минулого століття, після другої світової війни, у сучасних умовах переходу до «нової економіки»? Яке місце в подоланні першої глобальної світової кризи належить економічній науці? Подібні питання виникають у вчених, політиків, звичайних людей всієї планети, а також тих, які живуть у країнах, що стали на шлях ринкових перетворень, у тому числі в Україні. Адже, формуючи ринкову модель економіки і використовуючи найсучасніші західні теоретичні концепції 20 років, навряд чи хтось на початку перебудови міг уявити, що український народ переживатиме такі глибокі та затяжні потрясіння. Україна за рівнем економічного розвитку на кінець 2009 р. виробляла лише 63,3% ВВП власного рівня 1990 р. Якщо в найближчі 10 років економіка зростатиме на 5-7% щорічно, вона так і не наздожене сама себе зразка 1990 р.

Реалії життя переконують, що існуючі численні концепції виходу з сучасної глобальної кризи і майбутнього економічного розвитку є непридатними. Практично всі вони зводяться до двох протилежних варіантів. Перший закликає назад до командно - планово - розподільчої економіки, що явно не підходить з багатьох відомих причин. А другий малює красиву, але цілком ідеалістичну картину чистої ринкової економіки, якої в такому вигляді ніколи ніде не було, немає і бути не може. Більшість із теоретичних розробок є еkleктичними, позбавленими внутрішньої логіки, сформованими на некритичному мисленні, що спираються на догми. Без подолання останніх і найголовніше – самого догматичного характеру мислення навряд чи вдасться вивести економічну науку на рівень розв'язання завдань подолання фінансово – економічної кризи, яка потрясає світ. Отже, вийти із глухого кута, в якому опинилася сучасна економічна думка, можна, лише подолавши догматизм і неодогматизм.

Що ж являє собою догматизм? У різних словниках догму (грец. dogma - думка, вчення) розглядають як положення, твердження або доктрину, що приймається за істину без усіляких доказів, без дослідного обґрунтування і без практичної перевірки та змін у реальних процесах, лише на основі віри і підпорядкування авторитету. В економічних науках форму догми часто набувають застарілі положення, які неадекватні тим змінам, що відбулися в реальному господарському житті. Опора на догми, незмінні поняття, формули, вічні істини формує догматичний характер мислення, який втілюється в економічну політику, її стратегію і тактику, напрями, пріоритети, методи та інструменти.

Без з'ясування причин догматизму в економічній науці, яка чотири століття тому виникла на вимогу формування ринкової економіки як загальнонаціонального господарства в низці країн Західної Європи і нагромадила великий об'єм знань, започаткувала багато теоретичних доктрин, не можна опрацювати наукову теорію, яка б сприяла розробці економічної політики, що подолає суперечності сучасного глобалізуючого світу і всесвітньої фінансово-економічної кризи.

Причини економічних догм і міфів багатоманітні, головними з яких є такі: теоретико – методологічні засади економічних досліджень, відрив теоретичних положень від реальної господарської практики, перебільшення практичної ролі економічної теорії в житті, нехтування при формуванні економічної політики економічною теорією.

Розглянемо деякі нові догми і міфи, причини їх походження, які, на жаль, домінують у свідомості вищих керівників країни, лідерів бізнесу, а, значить, стають «науковою базою» для формування економічної політики і запроваджуються в господарську практику. Розібратися в коловерті поточних подій і знаходити рішення проблем теорії, економіки і політики дає нам можливість сама історія економіки і економічної теорії.

Почнемо з того, що після розпаду СРСР у пострадянських країнах, Україні в тому числі, серед економістів – теоретиків виник міф, що ефективну ринкову економіку в цих країнах можна започаткувати, замінивши марксистську політекономію на економікс.

Поява політичної економії після видання Антуаном де Монкретьєном звернення до короля Франції – «Трактат про політичну економію» (1615 р.) засвідчило про зародження теоретичних засад ринкового розвитку національної економіки. У трактаті акцентується увага на тому, що особиста ініціатива громадян, ринковий механізм і ринкова мотивація не спрацьовують автоматично, якщо держава не виконує адекватну роль. З розвитком ринкових відносин змінюються функції держави, сама держава, яка в свою чергу змінює ринкові принципи .

Класична політична економія після видання «Дослідження про природу і причини багатства народів» Адамом Смітом (1776 р.), яка дає наукове обґрунтування мануфактурного розвитку капіталізму, доводить, що ринковий механізм «невидимої руки» сам по собі не гарантує прогрес жодній країні, якщо держава не в змозі створити ефективні «правила гри».

Марксистська політична економія історичні перспективи розглядала на підставі закономірностей і тенденцій індустріального періоду, коли матеріальне виробництво посіло провідні позиції, переважала фізична праця та існувала економічна залежність найманого працівника від капіталіста. Серцевиною політичної економії К.Марс вважав теорію додаткової вартості, а предметом - виробничі відносини в їх визначальній залежності від рівня розвитку продуктивних сил.

Неокласична теорія виникла не як протиставлення марксистському вченню, вона спиралася на теорію граничної корисності й зосереджувалася тільки на сфері обігу, відмовившись від трудової теорії вартості й предмету дослідження класичної політичної економії. Неокласичний аналіз зрівняв у економічному значенні всі фактори виробництва: землю, капітал, працю, усунувши тим самим з аналізу соціальний аспект дослідження.

Усе це засвідчує суттєві відмінності між політичною економією і неокласикою. Уперше цю несхожість спробували науково обґрунтувати подружжя Альфред і Мері Маршаллів у вступному курсі із політичної економії (1879 р.). І лише в 1890 р. у підручнику «Principles of Economics» засновник кембриджської школи А. Маршалл сформував основи економікс. На його думку, заміна терміну «політична економія» на «економікс» точніше відображає предмет дослідження. Економікс має всі підстави претендувати на назву точної науки: економічне життя необхідно розглядати поза політичним впливом, поза державним втручанням. Економікс є, з одного боку, наукою про багатство, а з другого, тим розділом науки про дію людини, яка живе в суспільстві, або суспільною наукою, що вивчає зусилля людей з метою задоволення своїх потреб такою мірою, в якій ці зусилля і ці потреби можуть бути вимірними за допомогою багатств чи їх загальних еквівалентів, грошей.

Представники даного напрямку економічної науки вважають, що саме форми, які приймає людська поведінка, коли необхідно розпорядитися рідкісними ресурсами, становлять єдиний предмет економічної науки. Економіст вивчає способи розпорядження рідкісними ресурсами. Його цікавить те, як на це співвідношення впливає ступінь рідкості, викликаний змінами або цілей, або засобів, тобто або попиту, або пропозиції. Звідси робиться висновок: економічна наука – це наука, що вивчає людську поведінку з точки зору співвідношення між цілями і обмеженими ресурсами, які можна по-різному використовувати. Отже, таке визначення зводить економічну теорію практично до теорії споживчого вибору (якщо і вибір підприємця розглядати як вибір споживача засобів виробництва і робочої сили). Але при цьому залишаються поза розглядом такі, наприклад, проблеми: а звідки взялись ці засоби виробництва, як вони потрапили до споживачів, чому різним споживачам стали доступними різна кількість цих засобів і т. д.

Економікс у тому вигляді, як її сформулював А. Маршалл, це – теорія раціонального господарювання, це – економіка підприємства, фірми в умовах ринку чистої конкуренції, взаємодії попиту і пропозиції, без втручання монополій і держави. Пізніше на початку 1930-х років вона була доповнена питаннями монополістичної

конкуренції, економічною роллю держави, грошово-кредитною, бюджетною, зовнішньоекономічною і соціальною політикою. Проте й нині ця дисципліна має більш прикладний, ніж теоретико-методологічний характер. Скажімо, в ній практично не аналізується зміст таких важливих базових категорій як: праця, товар, гроші, капітал тощо.

У підручниках економікс зовсім не розглядається категорія власності, вірніше – просто констатується, що всі фактори виробництва комусь належать, і ці хтось тому і мають право на доходи, що приносять відповідні фактори. Неувага до проблем власності, мабуть, зумовлена самою «кривизною», примітивністю теоретичної системи економікс, для якої категорія «економіка» по суті є синонімом категорії «ринок».

Цільовою функцією економікс є максимізація прибутку, який видається за мету господарювання. А якщо поставити питання таким чином: а чому, власне кажучи, у економіки має бути лише одна якась ціль, функція? Адже так багато і переконливо написано про інтереси, їх багатоманітність. Саме інтерес і є метою конкретного суб'єкта, яку він хоче досягти і реалізувати. Не викликає сумніву, метою суб'єкта господарської діяльності є прибуток. Але чому економіку слід розглядати лише виходячи з інтересів підприємців? А хіба відсутні інтереси у селян, робітників, службовців, учителів, міліціантів, усіх тих, хто не є власником засобів виробництва? Виходить, що економікс, як це не банально, - звичайна буржуазна теорія. Її цікавлять виключно «господарі». Чи не тому з сучасних курсів економічної теорії зникла така функція, як ідеологічна? Зате з'явилася виховна функція.

Взагалі виникає запитання: чи можна віднести економікс до наукової системи, якщо у своїй основі вона не має єдиної методології? Це більше або менше склеєні шматки різних економічних концепцій, їх «вінегрет». Одні розділи підручників з економікс побудовані на теорії факторів і витрат виробництва, другі – на маржинальній основі, треті – на основі теорій попиту і пропозиції і т.д. Його поява і швидке розповсюдження переконливо відображає інтереси крупного монополістичного капіталу.

Багаторічне протистояння основних теоретичних концепцій – трудової теорії вартості (в її ультра радянському варіанті) і теорії економікс – не могло не породити догматичні крайнощі. Якщо авторитарно – бюрократичне суспільство формувалось на базі державної власності, то нинішнє намагаються побудувати на основі приватної власності. Виходить знову таки моноукладна економіка.

Практично однаково догматичні уяви про суспільний прогрес як про рух до єдиної суспільної форми власності, так і уявлення «твердокам'яних» риночників про панування приватної власності і вільної конкуренції як панацеї від усіх соціально-економічних катаклізмів. У цьому переконує досвід усіх пострадянських країн, України в тому числі. Тут, нехтуючи реальною дійсністю розвинених країн, сучасною науковою теорією, стали втілювати по суті моноукладну економіку, тільки протилежного характеру: замість державної моделі з суспільною власністю перейшли на чисто ринкову модель із домінуванням приватної власності.

Реальна економіка, реальне суспільство завжди багатокладне. Це переконливо доведено теорією великих циклів кон'юктури М.Д. Кондратьєва, динамікою економічних

укладів, згідно з якими неможливо одночасно досягти всіма галузями і сферами економіки однакового рівня технологічного і економічного розвитку, а значить, обґрунтовують об'єктивну неминучість співіснування як різних технологічних укладів, так і відповідних їм форм економічних відносин, включаючи багатоманітні форми власності.

Сучасні економісти Заходу, зокрема представники неоінституціональної економічної теорії прав власності, указують на обов'язковість існування різних інститутів власності, вважаючи їх рівноправними конкурентами у виборі шляхів ефективного функціонування.

Економічна теорія давно довела (і в цьому збігаються думки протилежних методологічних концепцій), що є сфери, де найбільш ефективна приватна власність та вільна конкуренція, а є і такі сфери, куди їх ні в якому разі не можна допускати. Доводити необхідність багатоукладної економіки, як і наявність приватної власності в пострадянських країнах, нині немає потреби. Існує потреба іншого порядку: подолати нову догму, що начебто приватна власність сама по собі сприяє зростанню ефективності економіки на рівні всієї країни і підвищенню життєвого рівня народонаселення.

Світовий історичний досвід переконав, що підприємства будь-якої форми власності можуть бути як ефективними, так і неефективними. Причина не у формі власності, а в організації виробництва на підприємстві, адекватності її вимогам ринку. Умовою і причиною добробуту народонаселення є ефективність економіки та діючі соціальні критерії розподілу доходів.

В Україні, як і в інших пострадянських країнах, реальністю стало і те, що приватний бізнес не взяв на себе визначальну функцію сьогодення - забезпечення інноваційного прориву в провідних галузях економіки.

Економісти, що представляють неоліберальний напрямок, виходячи із вищезазначених підходів, породили новий міф. Суть його зводиться до того, що заміна державної власності і виникнення на її основі конкуренції, ринку створить досконалий механізм, який все розставить на свої місця – і виробника, і споживача, і працівника, і ледаря. Тому вони приватизацію власності зробили кінцевою метою трансформації суспільства, а кінцевою метою економічного розвитку визнали прибуток, який може забезпечити ринкова форма виробництва. Так народилися «нові догми». Чи відповідає це реальній дійсності і меті економічного розвитку?

Господарська практика розвинених країн світу доводить, що приватна власність відіграла і відіграє величезну роль як стимул економічного зростання, прискореного оновлення основного капіталу, його модернізації, підвищення науково-технічного і культурного рівня працівника і зростання на цій основі якості життя. Використати інститут приватної власності, який був відсутній за авторитарно-бюрократичної системи господарювання, при переході до ринкової моделі господарювання було необхідно. Справа в іншому. Роздержавлення і приватизація в нашій країні, як і в інших пострадянських країнах, були використані здебільшого в політичних цілях – зламати існуючий лад. Мети досягли, але вона була проміжною, а не кінцевою для тих, хто стояв при владі. Кінцевою метою було оволодіння національним багатством країни. Так через механізм

роздержавлення і приватизації формувалася «олігархічна» приватна власність, яка зосередилася в руках вузького кола людей, тоді як у розвинених країнах вона створювалася поступово, еволюціонуючи від приватно - трудової до приватної із використанням найманої робочої сили.

Це відбувалося за чітко виробленими «правилами гри», тобто за наявності нормативно – правової бази, а у нас – способом «шокової терапії». Другою характерною рисою олігархічної приватної власності є зрощення інтересів її суб'єктів і державних органів. Подібний стан речей притаманний і іншим пострадянським країнам.

Викладене дає підстави для висновку, що приватизація не може бути метою, а тим більше - кінцевою. Вона може бути лише засобом досягнення певної мети.

Перекручено подається в літературі, і не тільки в публіцистичній, а й науковій, теза, що головною метою економічної діяльності в ринковій економіці є прибуток. Хоча відомо, що визначальною формулою економіки є виробництво – споживання, а не виробництво – прибуток. Треба враховувати, що ринкова форма виробництва, по – перше, не охоплює всієї економіки. По-друге, її мета є не кінцевою, а проміжною: не створення доходу у формі продуктів і послуг, а отримання доходу в ірраціональній формі – грошей, тобто акцент робиться не на споживній вартості, а на вартості. Така форма організації виробництва передбачає не загальну мету, а прибуток, не інтереси людини як людини, а інтереси людини як власника капіталу.

Характерною ознакою трансформації відносин власності в Україні стає стрімке падіння ролі держави як інвестора економіки, освіти, культури, як інституту влади, захисту соціальних гарантій людини, що вже мали місце в країні.

У боротьбі з монополізмом держави роль останньої в економіці країни мінімізовано до такого рівня, що вона перестала задовольняти потреби в суспільних благах і активно перетворюється на інструмент обслуговування інтересів представників різних промислово – фінансових груп. Магнати, які зрослися з владою або впровадили своїх людей у різні гілки влади, спрямовують їх діяльність на те, аби продукувалися нормативно – правові акти та інструменти як методи і способи боротьби за природні ресурси і монополії, бюджетні кошти. Перемігши у цій боротьбі, олігархи отримують монопольні прибутки та ренту, мізерну частину з яких «жалують» лікарням, дитячим будинкам, церквам, запрошують «зірок» світової величини, формуючи тим самим про себе імідж благодійника. Зрозуміло, що подібними подачками неможливо вирішити проблему суспільних благ.

Через ці обставини всі рівні структури влади з року в рік збільшують апарати чиновників і витрати на їх утримання, що не тільки суперечить природі ринкової економіки, а й викликає внутрішній протест у громадян.

На превеликий жаль, Україна черговий раз опинилася в історичній пастці. Свідченням цього є те, що національна економіка формується як модель економічного зростання з сировинно – видобувним ухилом, яка є надзвичайно вразливою і залежною від зовнішньої кон'юнктури, не створює реальних засад для зростання ефективності живої і уречевленої праці і суттєвого підвищення якості життя народонаселення, такою, що призводить до деградації та вичерпання природних ресурсів.

Сучасна модель економічного розвитку спрямована переважно на реалізацію інтересів новоствореної авторитарно–олігархічної еліти. У країні не створено реальних демократичних засад, інститутів та механізмів соціального захисту, не утвердилася ідеологія прогресу і оздоровлення суспільства.

На основі зазначеної моделі в Україні формується соціально-економічна система, найгірша у світі, система монополістичної економіки із сильним сировинним акцентом (колоніальна економіка). Тому ми рухаємось у зворотному напрямку в сенсі соціально – економічного прогресу. Необхідно відмовитись від подібної моделі на користь такої, яка б враховувала національні інтереси і насамперед соціальні.

Інноваційна модель, про яку нині так багато говорять, можлива лише у разі подолання морально застарілих концепцій, ідей та нових «догм», які нав'язуються суспільству і втілюються в життя. Прикладом є фетишизація ринку як протиположності плану. Оскільки в економіці, як і в футболі, медицині, політиці розуміються всі, то у кожного своя думка про роль держави в економіці, функції грошей, способи і темпи роздержавлення, місце малого і великого бізнесу тощо. При цьому майже не акцентується увага на тому, що ринок і план не є парними категоріями. Понад те, ринок і план співіснують, доповнюють один одного не тільки на фірмі (мікрорівень), яка не функціонує без бізнес-плану, а й на рівні країни (макрорівні), передбачаючи стратегічні і тактичні напрями її соціально-економічного розвитку. У сучасних умовах інформаційно-технологічної революції і глобалізації в економічній діяльності зростає роль держави, яка не тільки акумулює все більшу частину ВВП у бюджетах різних рівнів, а й стає активним і всезростаючим суб'єктом економічного життя.

У різних країнах держава володіє від 1/3 до 2/3 створеного у них ВВП. Як і приватні фірми, державні підприємства виробляють товари і послуги, здійснюють їх реалізацію споживачам. Це дає їм можливість купувати виробничі ресурси, вартість яких визначається їхньою ринковою ціною. Таким чином, державні підприємства є реальними учасниками ринку, які своєю діяльністю сприяють зростанню добробуту населення.

Тотальне роздержавлення і приватизація в Україні зовсім не означає, що треба братися за націоналізацію чи всебічну деприватизацію. Подібні явища ще більше дестабілізують суспільство, поглиблюють економічну і соціальну кризу і сприятимуть перерозподілу власності на користь корумпованих чиновників, що знаходяться при владі. Доказом чого є здійснюване в країні рейдерство при відсутності чіткої правової бази і використанні юридичних законів і нормативних актів на користь тих, хто володіє власністю та наближений до влади.

Втілення в життя соціально-економічних канонів неолібералізму в світовій економіці стало однією з головних причин теперішньої системної світової кризи, а небажання відмовитися від цієї непридатної моделі економічного зростання стало гальмом виходу глобальної економіки з депресії.

Неоліберальний напрям не враховує таке:

1. Циклічність – властивість будь-якого економічного розвитку, а не лише ринкової економіки. Причини циклічності багатоманітні, проте не досить пізнані. Криза має місце протягом усієї історії людства – тією чи іншою мірою. Можливі загальні причини:

- а) природничі (включаючи космічні) коливання;
- б) специфіка розвитку знарядь праці (матеріально-технічні революції);
- в) особливості розвитку людства (зміна поколінь).

2. Кризи в ринковій економіці – лише одне з проявів циклічності. Серед причин цього – переважний вплив виробничих відносин, у першу чергу відносин власності, зокрема приватної власності, що знаходить свій прояв у русі капіталу, в його нагромадженні і перенагромадженні.

3. Циклічні коливання багатоманітні, відрізняються за часом і характером. На сучасну економіку впливають:

а) загально цивілізаційні процеси (цикли Кондратьєва; можливо мають місце й інші). Ці цикли безпосередньо не пов'язані з особливостями соціально-економічної системи суспільства (капіталізм, соціалізм тощо). Їх основою є взаємодія наукової думки і науково-технічного прогресу, який вона породжує;

б) цикли, що викликані рухом капіталу: цикли Китчина; цикли Жугляра; цикли Кузнеця.

Відбувається з'єднання, переплетіння відносно короткострокових процесів, що знаходяться під сильним впливом специфіки соціально-економічної системи, і глобальних процесів (у сучасній термінології – процес переходу від індустріального до постіндустріального суспільства).

4. Перехідні процеси існують завжди, оскільки розвиток є вічним. Специфіка сучасних перехідних процесів на пострадянському просторі це рух не вперед, а назад – у сенсі соціально – економічного історичного прогресу, прогресу соціально-економічної системи.

Нова економічна теорія, що почала формуватися на Заході наприкінці ХХ ст., поставила в центр «постіндустріального суспільства» так звану «нову економіку», визначальним сектором якої є інформаційна економіка. Остання, на думку її авторів, здатна забезпечити ефективне господарювання в усьому світі в умовах майбутнього дефіциту ресурсів у ХХІ ст. Тому бізнес-модель нової економіки має прийти на зміну старої економіки, не зважаючи на те, що «нова економіка», як показав подальший розвиток подій, по суті є старим вином, перелитим у нові діжки.

В інтерпретації прихильників інформаційної економіки в ній збирання, обробка, зберігання та розповсюдження інформації, яка не зменшується в результаті багатоманітного використання, стануть такою ж рутинною справою і сировиною, якими видобуток і використання руди і вугілля були в індустріальну епоху. Адвокати цієї концепції зовсім не звертали уваги на те, що для розв'язання проблеми комп'ютеризації та інформатизації, як і для виробництва автомобіля, потрібні метал, пластмаса, скло, вода та інші традиційні матеріали і енергоносії. Ейфорія з приводу ІКТ зайшла так далеко, що дехто з авторів постіндустріальної ери в кінці ХХ ст. поспішив заявити, що настав час здати в історичний архів традиційні уявлення про циклічний розвиток капіталістичної економіки.

Подібні заяви пролунали всупереч здоровому глузду, оскільки падіння і піднесення економіки і кризи валютно-фінансової системи є вічними супутниками капіталізму. Лише за період з 1945 р. по 1970 р. в капіталістичних країнах зафіксовано 56 фінансових криз, а з 1970 р. по 2009 р. – 378 [1]. Більше того, криза 2001 -2002 років є кризою нових компаній, які тісно пов'язані з Інтернет-технологіями і котируванням акцій цих компаній, а також стрімким «здуванням» спекулятивної фондової «бульбашки». У силу цих обставин дана криза в економічну історію США та інших країн Заходу увійшла як «дот-комівська бульбашка» (dot-com bubble) або ж «інформаційно-технологічна бульбашка» (IT bubble). У назві цієї кризи знайшло відображення штучного піднесення за допомогою інтенсивної реклами вартості акцій нових інформаційних компаній. У деяких з них вартість однієї акції в 1990 рр. зросла в сотні разів, не зважаючи на те, що вся власність таких компаній нерідко складалася всього із декількох кімнат і декількох комп'ютерів.

У полум'ї економічної кризи 2001-2002 рр. у результаті трьохрічного падіння фондового ринку США «згоріло» не менше 8,5 трлн. дол. американського фіктивного багатства [2]. По суті дана криза стала передвісником нинішньої глобальної депресії. Одну з головних причин цього слід шукати в неоліберальній теорії, яка перетворила скнарність, збагачення і споживання на вищі людські цінності в країні, де на початку XXI ст. понад 50% домогосподарств США володіли акціями та грали на фондовому ринку, що сприяло інтенсифікації «біржової лихоманки» в центрі капіталістичного світу. За таких умов курс фінансової олігархії на зняття усіх бар'єрів на шляху руху капіталів збігся з інтересами багатьох із тих, хто в останні роки вимушений був витратити більше, залучаючи кредити, ніж заробляти важкою працею в промисловості, сільському господарстві або в «третинному» секторі. До речі, подібний спосіб життя не лише підтримувався, а заохочувався державою, що відіграло важливу роль у розвитку нинішньої фінансової кризи, яка за масштабами і складністю своїх проявів не має історичних аналогів – це перша по суті глобальна криза в історії людства. Все це сприяло витісненню реального сектору економіки, зростанню фіктивного, спекулятивного капіталу, перетворення грошей і цінних паперів у особливо швидкозростаючі фінансові операції, мета яких – отримання не базового активу, а прибутку від зміни цін. Такий капітал відтворює принципово нову економіку – bubbleeconomics. Дана модель економіки, по-перше, спрямована на ірраціональне виробництво і сприяє зростанню обсягу і питомої ваги у ВВП сфери послуг у вигляді шоу – бізнесу, ігрового бізнесу, масової культури тощо, відтворюючи тим самим ірраціональне споживання, яке спрямовано на деформацію людини. По-друге, дана модель економіки відтворює відносини економічної нерівності між країнами і всередині країн. По-третє, вона сприяє всезростаючому розриву між багатими людьми світу і рештою населення Землі.

Вищезазначене переконує в тому, що неолібералізм став ідеологічною базою bubbleeconomics. Він не здатний подолати суттєві недоліки зазначеної моделі економіки.

Таким чином, світова фінансово-економічна криза, яка розпочалась із іпотечного ринку США і розповсюдилась на глобальну і фінансові системи, ввела світову економіку в рецесію, наслідки якої відчули всі країни світу, в тому числі і Україна. Ця криза ще не закінчилась, але вже сьогодні стала яскравим свідченням, з одного боку, того, як все

швидко може зіпсуватись у дерегульованій економіці, а, з другого, неадекватності існуючої економічної теорії вимогам сучасної економіки.

Здійснювана неоліберальна економічна політика у зв'язку з поглибленням циклічності економічного розвитку країн вимагає уточнення розуміння реальних причин сучасної глобальної кризи, місця і ролі в цьому процесі іпотечного ринку, комбінації специфічних соціальних та інституціональних моментів, які дозволили використання деяких операцій іпотечного ринку у чисто спекулятивний спосіб.

Неоліберальна теорія виявилась неспроможною стати науковою базою для антициклічної політики, оскільки не враховує складність і багатоаспектність циклічності, вважаючи, що «нова економіка», породжена інформаційно-технологічною революцією, сама по собі стане безкризовою. Даний висновок зроблено на основі формальної логіки. Остання, як правило, на кожне запитання дає одну відповідь. Вона як комп'ютер: заходить у глухий кут перед, наприклад, антиномією. Життя ж багатоманітне і суперечливе й будь-яка проблема може бути розв'язана багатьма способами. Їх багато. Всіляке розв'язання являє, по суті, компроміс. Воно завжди комусь є більш вигідним, а комусь – менш вигідним. Життя описує лише діалектика.

Розглядаючи міфотворчість в економічній теорії, зазначимо, що ознаки догматизму, недіалектичності проявляються в багатьох інших судженнях, зокрема, про співвідношення конкуренції і монополії, ринкових відносинах і неринкових (поза ринкових) факторів, виокремлюючи серед останніх різнобічні методи державного регулювання економіки. Не можна формально визнавати або спростовувати щось одне з названого, створювати неподолані бар'єри між ними. Економіці потрібно і одне, і друге – питання зводиться до реальних умов життя і не може бути розв'язаним у схоластичних дискусіях, в яких домінує політиканство, а нерідко – просто некомпетентність.

І останнє. Цілком очевидно, що не науковими є заперечування політекономії чи економікс, треба шукати їх плюси і мінуси, намагатися виходити із проблем та інтересів людини, її життя й намагатися пізнати й пояснити ці проблеми та інтереси.

Література:

1. *Harvey D.* WSF: Opening speech at the Urban Reform Tent / D.Harvey [Электронный ресурс] – Режим доступу: http://focusweb.org/india/index2.php?option=com_content&task=view&id=1123&pop=1&page=0&Itemid=27
2. Кобяков А.Б., Хазин М.Л. Закат империи доллара и конец «Рак Americana». – М.: Вече, 2003. – С. 134-35